

PHƯƠNG PHÁP PHÂN TÍCH BIẾN ĐỘNG CHỈ TIÊU GIÁ TRỊ GIA TĂNG

Ths. Nguyễn Văn Trãi
Khoa Thống kê Toán – Tin học
Trường ĐH Kinh tế TP Hồ Chí Minh

Giá trị gia tăng (GTGT) là chỉ tiêu kinh tế tổng hợp, phản ánh kết quả cuối cùng hoạt động sản xuất của doanh nghiệp hoặc từng ngành, từng thành phần kinh tế v.v... trong một thời kỳ nhất định.

Về cơ cấu GTGT là một phần còn lại của giá trị sản xuất (GTSX) sau khi trừ đi chi phí trung gian.

GTGT là chỉ tiêu trọng tâm, một trong những chỉ tiêu quan trọng nhất của hệ thống chỉ tiêu phản ánh kết quả hoạt động sản xuất kinh doanh của doanh nghiệp, của ngành v.v... Ưu điểm cơ bản của chỉ tiêu này là khi dùng để đánh giá tốc độ tăng trưởng sản xuất không bị ảnh hưởng bởi thay đổi cơ cấu của sản phẩm liên quan đến sản xuất từ các loại nguyên nhiên vật liệu đắt rẻ khác nhau; và đặc biệt không phụ thuộc vào sự thay đổi tổ chức sản xuất (các doanh nghiệp được tách ra hoặc nhập lại) như chỉ tiêu GTSX. Hơn nữa, khi dùng chỉ tiêu GTGT để đánh giá kết quả sản xuất của doanh nghiệp còn kích thích được sự tiết kiệm nguyên nhiên vật liệu (nguyên vật liệu càng tiết kiệm thì chi phí trung gian càng giảm và như vậy GTGT sẽ tăng lên mặc dù giá trị sản xuất không thay đổi).

Một trong những yêu cầu của nhà nghiên cứu thống kê đối với chỉ tiêu GTGT là tiến hành phân tích biến động của chỉ tiêu này, chỉ ra những yếu tố cơ bản nhất tác động đến sự biến động của nó.

Theo phương pháp sản xuất, giá trị gia tăng (A) bằng hiệu số của giá trị sản xuất (G) và chi phí trung gian (C):

$$A = G - C; \quad (1)$$

Công thức (1) có thể biến đổi:

$$\begin{aligned} A &= G - C = G - \frac{C}{G} \cdot G \\ &= G(1 - C/G) = G \left(\frac{G - C}{G} \right) \\ &= G \cdot \frac{A}{G} = G \cdot D; \quad (2) \end{aligned}$$

Trong đó: $D = A/G$ là tỷ trọng GTGT trong giá trị sản xuất ($D < 1$).

Từ công thức (2) dễ dàng nhận thấy: GTGT (A) do tác động của hai yếu tố: Yếu tố giá trị sản xuất (G), và tỷ trọng giá trị gia tăng trong giá trị sản xuất (D).

Tiếp tục ta phân tích chỉ tiêu giá trị sản xuất (G), năng suất lao động (W) tính theo giá trị sản xuất là:

$$\begin{aligned} W &= G : T \\ G &= W \cdot T \quad (3) \end{aligned}$$

Thay (3) vào (2) sẽ có:

$$A = D \cdot G = D \cdot W \cdot T \quad (4)$$

Trong đó: T - Số lao động thực tế làm việc bình quân trong kỳ.

Trên cơ sở quan hệ giữa giá trị gia tăng với các nhân tố qua công thức (4), ta xây dựng được hệ thống chỉ số phân tích biến động chỉ tiêu GTGT như sau:

a. Số tương đối:

$$\frac{A_1}{A_0} = \frac{D_1}{D_0} \cdot \frac{W_1}{W_0} \cdot \frac{T_1}{T_0}$$

Hoặc:

$$I_A = I_D \cdot I_W \cdot I_T \quad (5a)$$

Trong đó:

I_A - Chỉ số giá trị gia tăng

I_D - Chỉ số đặc trưng biến động tỷ trọng GTGT trong GTSX

I_W - Chỉ số năng suất lao động tính theo giá trị sản xuất

I_T - Chỉ số số lượng lao động làm việc

b. số tuyệt đối:

$$\begin{aligned} A_1 - A_0 &= (D_1 - D_0) W_1 T_1 + D_0 (W_1 - W_0) T_1 + D_0 W_0 (T_1 - T_0) \\ &= (D_1 W_1 T_1 - D_0 W_1 T_1) + (D_0 W_1 T_1 - D_0 W_0 T_1) + (D_0 W_0 T_1 - D_0 W_0 T_0) \\ &= (A_1 - D_0 W_1 T_1) + (D_0 W_1 T_1 - D_0 W_0 T_1) + (D_0 W_0 T_1 - A_0) \end{aligned}$$

Hoặc:

$$\Delta_A = \Delta_A(D) + \Delta_A(W) + \Delta_A(T) \quad (5b)$$

Trong đó:

Δ_A – Tăng GTGT nói chung (do tất cả các nhân tố)

$\Delta_A(D)$ – Phần GTGT tăng lên do tăng tỷ trọng GTGT tức là giảm tỷ trọng chi phí trung gian

$\Delta_A(W)$ – Phần GTGT tăng lên do nâng cao NSLĐ

$\Delta_A(T)$ – Phần GTGT tăng lên do tăng số lượng lao động làm việc.

Ví dụ, có số liệu về một số chỉ tiêu thống kê của doanh nghiệp X như sau:

	Ký hiệu	1999	2000
A. Các chỉ tiêu ban đầu			
1. Giá trị sản xuất theo giá so sánh (triệu đồng)	G	13988	15570
2. Chi phí trung gian theo giá so sánh (triệu đồng)	C	9023	9934
3. Giá trị gia tăng theo giá so sánh (triệu đồng)	A	4965	5636
4. Số người làm việc thực tế (người)	T	368	397
B. Các chỉ tiêu tính toán			
5. Tỷ trọng GTGT trong GTSX (3:1)	D	0,3549	0,3620
6. Năng suất lao động theo GTSX (1:4) – Ngàn đồng	W	38011	39219

Theo số liệu đã cho, áp dụng công thức 5a tính được các chỉ tiêu tương đối của chỉ số phân tích biến động giá trị gia tăng:

$$I_A = I_D \times I_W \times I_T$$

$$\frac{5636}{4965} = \frac{0,3620}{0,3549} \times \frac{39219}{38011} \times \frac{397}{368}$$

$$1,1351 = 1,0200 \times 1,0318 \times 1,0788$$

Áp dụng công thức 5b để tính các số tuyệt đối biến động GTGT:

$$D_1 W_1 T_1 = A_1 = 5636 \text{ triệu đồng}$$

$$\begin{aligned} D_0 W_1 T_1 &= 0,3549 \times 39219 \times 397 \\ &= 5526 \text{ triệu đồng} \end{aligned}$$

$$D_0 W_0 T_0 = A_0 = 4965 \text{ triệu đồng}$$

Từ đó sẽ có:

$$\Delta_A = 5636 - 4965 = 671 \text{ triệu đồng}$$

$$\Delta_A(D) = 5636 - 5526 = 110 \text{ triệu đồng}$$

$$\Delta_A(W) = 5526 - 5356 = 170 \text{ triệu đồng}$$

$$\Delta_A(T) = 5356 - 4965 = 391 \text{ triệu đồng.}$$

Như vậy:

$$\Delta_A = \Delta_A(D) + \Delta_A(W) + \Delta_A(T)$$

$$671 = 110 + 170 + 391$$

Kết luận: Số liệu tính toán cho thấy GTGT của doanh nghiệp X năm 2000 so với năm 1999 tăng 13,55% hoặc 671 triệu đồng; trong đó do tăng tỷ trọng GTGT trong GTSX (tức là do giảm tỷ trọng chi phí trung gian) làm tăng 2% hoặc 110 triệu đồng, do tăng năng suất lao động làm tăng 3,18% hoặc 170 triệu đồng và do tăng số lượng lao động làm tăng 7,88% hoặc 391 triệu đồng.